

International Journal of Social Sciences

Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi

www.sobider.net ISSN: 2548-0685

Original Article

Received/Accepted
Dates
15.03.2021/27.04.2021

DOI:
10.52096/usbd.5.23.5.4

Seramik aydanlıklar ve Türklerde ay Kültürü

Prof.İsmail Yardımcı

Uşak Üniversitesi

Güzel Sanatlar Fakültesi

Seramik Bölümü

ismailyardimci8@gmail.com

Mediha ALKAN

Uşak Üniversitesi

Seramik Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans

medihalkn@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-5285-5233

zet

ay ve aya dair kültür Türklerin tarihinde, dünyanın çeşitli ülkelerine göre daha geç oluşmuştur. Ancak ay kültürün izleri kalıcı olmuştur. Çünkü Türklerin günümüzde oluşturduğu çay kültürü ile birlikte sosyal hayatta yeri doldurulamayacak bir değer hâline gelmiştir. Böylece ay, Türk kültürüne çok hızlı uyum sağlamıştır. Bu kaynaşmanın sonucunda Türkler tarafından çayın üretilmesinden tut tüketilmesine kadar olan süreçte birçok düşünsel yenilik sunulmuştur. Türklerin ay içme kültürünün gelişmesinde de ciddi katkıları olduğu ileri sürülmektedir. Buna göre çay içilen bardakların inceliği, çay demleme usulü vb. konularında diğer kültüre, Türkler tarafından zenginlik kazandırılmıştır. ay kültürüne olan bu denli ilgi, seramik çaydanlıkların form açısından zenginleşmesine sebep olmuştur. aydanlık bir yönüyle çay içme işlevini yerine getirir; bir diğer yönüyle ise sanatsaldır ve işlevsellik amacı olmadan, sanat için üretilmiş bir formdur.

Anahtar Kelime: ay, Kültür, Seramik aydanlık, Sanat

Ceramic Teapots and Tea Culture in Turks

Summary

Tea and the culture related to tea were formed later in the history of the Turks than in various countries of the world. However, the traces of tea culture have been permanent. Because, together with the tea culture created by the Turks today, it has become an irreplaceable value in social life. Thus, tea quickly adapted to Turkish culture. As a result of this fusion, many intellectual innovations were presented in the process from the production of tea to the consumption of tea by the Turks. It is claimed that Turks have a serious contribution to the development of tea drinking culture. Accordingly, the thinness of the cups in which tea is drunk, the method of brewing tea and so on. Other cultures were enriched by the Turks. Such an interest in tea culture has led to the enrichment of ceramic teapots in terms of form. The teapot fulfills the function of drinking tea in a way; on the other hand, it is artistic and is a form produced for art, without the purpose of functionality.

Keywords: Tea, Culture, Ceramic Teapot, Art

Giriş

Çay; çok fazla efsaneye konu olmuş, pek çok ülkede içilmesi keyif veren bir sıvı hâline gelmiştir ve böylece farklı kültürlerde farklı şekillerde özümşelleşmiş, kullanıldığı her yörede bir iz bırakarak günümüze kadar gelmiş ve kendine özel bir kültürü oluşturmuş içecektir.

Tarihteki ilk seramik buluntuların M.Ö. 8000 yıllarına ilişik olduğu tahmin edilmektedir. Ateşin keşfiyle beraber toprak pişirilerek daha kuvvetli hale getirilmiştir. İnsanoğlu gündelik kullanıma yönelik formların yanında Ana Tanrıça heykelcikleri, oyuncak, takı ve süs eşyaları, vb. mamüller de biçimlendirmiştir. Gündelik kullanım eşyalarının içinde çanak, sürahi, riton, çömlek, gaga ağızlı testi, süzgeçli kap, çaydanlık benzer biçimde formlar yer almaktadır. Çaydanlık seramik kullanım eşyaları içinde mühim bir yere sahip olmuştur. Çay kültürünün en mühim parçası olan çaydanlık, vakit içinde Uzak Doğu'dan başlayarak bütün Avrupa'ya ulaşan bir ürün olmuştur. (Aygün, Yıldırım: 170)

Seramik aydanlığın Tarihi

Çaydanlığın tarihteki yerine bakmadan önce, çayın ne vakit bulunmuş olduğu konusunu ele almak doğru olacaktır. Çayın keşfedilmesiyle ilgili birçok efsane vardır. Brothwell'in aktarımına bakılırsa ayın Hindistan'dan Çin'den, yahut Japonya'dan geldiğini ne süren efsaneler vardır. İlk olarak ortalama M.. 2737'de yudumlandığı bilinen çayın, alim ve bitki bilimci olan Çin İmparatoru Shen Nung tarafınca rastlantı eseri keşfedildiği düşünülmektedir. Brothwell, D. ve Brothwell, 1998: 172)

Seramik aydanlıklara Çin'de rastlanmıştır. Ticaret yollarının kullanılması ile seramik çaydanlıklar, ilk Avrupa'ya, sonra bütün dünyaya yayılmıştır. aydanlık şekli çay içme geleneği ile yakından ilişkilidir ve seramik sanatında önemli bir yere sahip olmuştur. (Er, 2105: 52)

Resim 1: Yüksek Kulplu Yixing aydanlık, Wu Jing, Mezar buluntusu

Çay Avrupa'ya XVII.yy'da getirildi. İlk olarak ilaç sayıldı. Yüzyıl bitiminde hergün tüketilen bir içki haline geldi, ilk çaydanlıklarda o zaman yapılmıştır. Bu çaydanlıklar metalden ve çay takımının bir parçası haline geldimiş. Daha sonra XVIII.yy'la birlikte çaydanlıklar porselen ve seramikten yapılmaya başlanmıştır.

Seramik çaydanlıkların ilk örnekleri Çin'in Yixing şehrinde görülmüş. Yixing kenti Çin'in Jiangsu eyaletinde, Taihu gölü kenarında yer edinen, seramikleriyle meşhur bir kenttir. Yixing kentinde Ortalama 5000 senedir seramik üretimi yapılmaktadır ve seramik üretimi günümüzde de devam etmektedir. Nadir bulunan doğal kil, şehrin güneydoğusundaki dağlardan sağlanmaktadır. 'Zisha' olarak isimlendirilen bu seramik bünye, zinterleştiği için sırsız olarak kullanılır. Bilhassa çaydanlık üretiminde kullanılan bu kil, İngilizce 'purple clay' olarak isimlendirilmiştir. Bu kil, çaydanlıkların yanı sıra muhtelif sanatsal obje, vazo, şişe biçimleri, ve heykel yapımında da kullanılmaktadır. Zisha kili harika bir plastikliğe sahiptir. Şekillendirme sırasında ele ve aletlere yapışmaz, sadece parçaların birbirine yapışma gücü daha fazladır. Küçülme payı azdır. Pişirim sonrası toplam küçülmesi kadardır. Yixing kili, yüksek oranda demir içerir ve elde şekillendirmeye müsait bir kildir. Yixing kili ile, herhangi bir kalıp veya torna kullanmadan temiz bir işçilikle şekillendirilebilir; hatta tornada şekillendirilmiş gibi idrak edilebilirler. (<http://yixing-teapots.net/1st-yixing-teapot.htmson> (25.12.2020))

Neolitik çağdan beri bilinip üretim yapılmakta olan Yixing şehri ve çamuru, seramik dünyasını etkilemiş ve her dönemde ilham kaynağı olmuştur. Yixing şehrinin, ilk çaydanlıkların üretim yeri olması en önemli özelliğidir. Daha önce de söylendi gibi çaydanlık, çay kültürü ile direkt ilişkilidir. Çin kültüründe çay oldukça mühim bir yere sahiptir. Çin halkı çay için özel seramikler üretmiştir. Geçmişte olduğu gibi günümüzde de, bilhassa Yixing üretimi olan çaydanlıklar çoğu zaman küçük ölçektedir. Çin üretimi çaydanlıklar, üzerlerinde ki desenler ve boyutları ile Avrupa'da üretilen çaydanlıkları etkilemiştir. (Er, 2015: 52)

Resim 2: Otto Lindig. ay takımı, 1926, New York Modern Sanatlar Müzesi.

Günümüze kadar ulaşmış olan seramik çaydanlıklar, fonksiyonel ve fonksiyonel olmayan çaydanlıklar olarak iki ana başlık altında ele alınabilir. Fonksiyonel aydanlıklar, adından da anlaşıldığı gibi, bir işlevi yerine getirmek suretiyle tasarlanmaktadır. Sanati tasarımıyı yaparken işlevsel olma durumunu devamlı göz önünde bulundurmalıdır. Ayrıca, fonksiyonel çaydanlıkların üretiminde sanatçının göz önünde bulundurması gereken birtakım zorunluluklar, ölçü ve üretim ile ilişkili olan standartlar, insan anatomisi da yer almaktadır. Bu bağlamda, fonksiyonel olmayan çaydanlık veya öteki adıyla sanatsal çaydanlık üreten sanati daha serbest tasarımlar yapabilmektedir. (Er, 2015: 53)

Endüstriyel Seramik aydanlıklar

Seramik sanatının önemli alanından biride endüstriyel seramik sanattır. 19.yy'dan itibaren sanata yaklaşımın toplumsal değişmeler bilişsel ve teknolojik gelişmelerin sonucu da endüstriyel seramik sanatını etkilemiştir. Sanat için sanat anlayışı yerine sanatın halka inerek Dünya pazarına açılmasıyla birlikte nitelikli ürünler üretme fikri doğmuştur. Endüstri döneminde kk

atölyelerde elle teker teker üretilmeye çalışılan ürünler ihtiyaca yanıt veremeyince seri üretim alanında gelişmeler olmuştur. Endüstriyel sanata değinmek gerekirse seri, hızlı, ucuz maliyetle iyi hasılat elde edilmiş olduğu görülmüş ancak bu yozlaşmış, ucuz, taklit el sanatlarının da piyasaya çıkmasına ve çoğalmasına neden olduğu görülmektedir. Bugün kullanılan eşyalardan, duvar, yer kaplama öğelerinden, mimariye, elektrikli aletlerden, sağlık gereçlerine kadar her şey Endüstriyel seramik sanatı bünyesinde üretildiği bilinmektedir. (Türedi Özen, 1993: 160-161)

Seramik şekillendirme yöntemlerinin tümü ile seramik çaydanlık üretimi yapılabilmektedir. Fonksiyonel çaydanlık üretiminde endüstriyel olarak adlandırılan, kalıp döküm ve çarkta şekillendirme çoğunlukla tercih edilen yöntemler arasındadır. Endüstriyel yöntemle seri üretim, günümüzde bir çok fabrika çaydanlık üretiminde kullanılmaktadır. Endüstriyel yöntemde tasarımın modeli yapılır, alınan kalıp çoğaltılır ve döküm çamuru kullanılarak üretim yapılır. Bu metot daha çok seri üretim yapan işletme ve fabrikalar tarafınca tercih edilir. Endüstriyel üretim çaydanlıklar dünyada ve ülkemizde geçerli olan fonksiyonel olma standartlarını karşılamak mecburiyetindedir. (Türedi Özen, 1993: 160-161)

Resim 3:Nathalie Krebs, 1940, Stoneware, 16,5*17,8*13,3cm

Seramik aydanlıklar ve Türklerde ay Kültürü

Hangi yöntemle üretilmiş olursa olsun, işlevsel bir çaydanlık tasarımı başarıya ulaşmış olması, üstünde taşımış olduğu plastik kıymet ile doğru orantılıdır. aydanlık gövde, kulp, ibrik gibi birimlerin birbirlerine olan uyumlarının doğru bir biçimde zmlenmiş olması gerekmektedir. Tasarımı başarıya ulaşmış kılan özelliklerden bazıları, kapağın kullanım esnasında düşmemesi, kulbun anatomik olarak kontrollü bir biçimde tutulmasının sağlanması, emziğin doğru açıyla gövdeye yerleştirilmiş olması, kullanımdan sonrasında basit temizlenebilir olmasıdır. Özellikle zgr üretim yapan sanatlar tarafınca ve atölye seramikiliğinde sıklıkla kullanılan bir öteki metot ise çarkta şekillendirilmedir. mleki çarkında şekillendirilmenin, geleneksel bir şekillendirme yöntemi olup günümüz ağdaş seramik sanatında, bilhassa işlevsel seramik çaydanlıkların üretiminde oldukça sıklıkla kullanılan bir metot olduğu söylenebilir. mleki arkı, seramik biçim üretimine geniş imkanlar sunmaktadır. (Er, 2015: 53)

Resim 4:çarkta şekillendirilmiş çaydanlık seti, Mediha Alkan 1050°C,2020

Sanat belirli malzemeyle toplumun ihtiyaçlarına en uygun şekilde yanıt verirken ortaya çıkan ürünün bulunduğu toplumun kültürel birikimi ile bağlantı kurması gerektiğine inanılmalıdır. Bundan dolayı toplumun toplumun Kültürüne göre ve ağdaş bir şekilde yorumlanması gerekmektedir. (Anılanmert, 1976: 72)

Resim5: Bellek Porselen Fabrikası, İrlanda, Neptün Çay Seti, 1880, Porselen Çaydanlık:12,7*21,3*13,3

Kapların gerçekte kullanım tarzı formdaki ufak detayları belirler. Kaldırılacak bir kapsa, normal olarak tutmak için bir kulbu olması gerekecekti. Çaydanlıklarda kulbun üstte veya yanda, hatta bazılarında ise yine yanda sap şeklinde olabilir. İçmek için kullanılan bir kapsa sapı olacaktır, aksi takdirde içine konulan sıvı el ile tutulması zorlaşacaktır. (Read, 1973: 100)

Çaydanlık, kulp, kapak, gövde ve emzikten oluşan bir formdur. Kulp, emziğe göre gövdenin yan yüzeyinde ve ya gövdenin üstünde, emzikle aynı doğrultuda sadece gövdenin arkasında olabilir. Kulbun yanda olduğu örneklere, Kore ve Çin gibi birtakım Uzakdoğu ülkelerinde üretilmiş çaydanlıklarda görülmektedir. Seramik geleneği ile alakalı bu biçim anlayışı, günümüzde bir çok çağdaş seramik sanatçısı tarafınca kullanılmaktadır. Kulp kullanıcının sol veya sağ elini kullanımına bağlı olarak gövde üzerine monte edilir. Fonksiyonel çaydanlıklarda ise, emzik, kulp ve kapak sanatçıya biçimsel uygulamalar yapacağı alanlar sunabilmektedir. İşlevselliği bozmayacak biçimde meydana getirilen uygulamalar, tasarımın sanatla alakalı kıymetini arttırabilmektedir. Seramik çaydanlıklarda, seramik sanatına hususi muhtelif dekor yöntemlerinin kullanılması çok yaygındır. Sır üzeri veya Sır altı dekor boyaları ile çaydanlığın dekorlanması veya ajur denilen keserek çıkartma yöntemi çaydanlıkların birtakım bölgelerinde kullanılabilir. Seramik

sanatında kullanılan muhtelif pişirme teknikleri seramik çaydanlıklar üstünde uygulanabilir. (Er, 2015: 54)

Resim 6: Sır altı dekorlu aydanlıklar, Mediha Alkan, çarkta şekillendirme, 1050°C,2020

Sanatsal Seramik aydanlıklar

Sanatsal Seramik Tasarımı, tüm şekillendirme yöntemleriyle şekillendirilebilen işlevselliği olabilir ama seri üretimi olmayan, toplumun kültür düzeyini, dinsel inancını, duyarlılığını ve davranışlarını kısaca güncel yaşamlarını yansıtan seramik, malzemenin bütün olanaklarını kullanarak bugünkü kavramıyla özgün ve estetik yaratıcılığı ifade biçimidir. (Yardımcı, 1993: 4)

Seramik, bilhassa gelenekten beslenen bir sanat dalıdır. Anadolu'da ortalama 6000 senedir seramik üretildiği düşünüldüğünde, uygar seramik sanatları için geniş bir alanda çalışabilmek imkanı sunmaktadır. Seramiğın bir sanat dalı olmaktan ziyade, zanaat veya dekoratif ürün verdiği kabul edilen zamanlarda dahi sanatsal kıymeti yüksek biçimler üretilmiş olduğu çeşitli müzelerde görülebilir. Anadolu seramiği plastik anlamda zengin biçimleri günümüze kadar taşımıştır. Çok tanrılı dinlere razı gelen kültürlerin üretilmiş oldukları çeşitli biçimlerdeki seramik kaplar, günümüz seramik sanatında bile hayranlık uyandıracak kalitede üretilmişlerdir. Çağdaş seramik sanatında

sanatçı, öteki sanat dallarında olduğu gibi özgürdür. Aynı biçimde, seramik çaydanlık üreten sanatçılar da bu özgürlükten faydalanmaktadır. Günümüz seramik sanatçısı, yapıt üretirken çevresini saran olumlu veya olumsuz herşeyden beslenebilmektedir. Sanatçının beslendiği biçim, sanatçı tarafınca kurgulanır ve esere dönüşerek tekrar ortaya çıkar. Seramik sanatı tarihinde, seramik sanatçısına veya çömlekçiye doğadaki her çeşit objenin konu olmuştur. Bu görüş düşünülerek, seramik çaydanlık üreten sanatçıların benzer şekilde çevresindeki varlıklardan ve doğadan etkilenerek ve onları yorumlayarak yapıt üretmiş oldukları düşünülebilir. Seramik eserlerin üretiminde, duygu ve kavramlar da çıkış noktası olabilmektedir. (Er, 2015: 55)

Resim 7: Bonnie Seeman, 1997, Ceramic (14*19,1*15,9)

Sanatçının çalıştığı konu ne olursa olsun, eseri özgün kılan tasarımcısının veya sanatçısının ürünü üstündeki özgünlüğüdür. Çalışmayı özgün kılan ise, konunun sanatçısı tarafınca yorumlanmasıdır; bu da sanatçının üslubuyla yakından alakalıdır. Seramik sanatında sanatsal değer ile birlikte yapıt bir bildiri kaygısı da taşıyabilir. Toplumsal hassasiyet mevzusunda tabiatın katlediliyor olması, insan dışındaki canlılara yaşam alanı ayrılmıyor olması vb. konular seramik eserin mevzusu olabilir. Bu noktada seramik çaydanlık, artık kendi başına bir obje olmaktan çıkıp bir bütünün parçasıdır, sadece odak noktası yine çaydanlığın kendisidir. Seramik çaydanlıklarda bildiri verme veya sorgulama şeklinde temaların yanında sanatçı sadece güzel bir değer olarak çaydanlık

üretebilmektedir. Komik, cinsellik, Hiciv konular da çaydanlıklara mevzu olarak işlenebilir. (Er, 2015: 56)

Resim 8:Çarkta Şekillendirilmiş Çaydanlık,1050 °C,2020, Mediha ALKAN

Çayın Tanımı

Sözlük anlamıyla “çaydanlık içinde çay pişirilen kaptır” (TDK Sözlüğü, 1988: 285)

Efsanelere bakılarak ilk çayı; Çin hükümdarlığı MÖ 2737-2697’ye rastlayan dönemde imparator olan Shen Nung demlemiştir. Efsanevi Çin imparatorlarının ikincisi olan Shen Nung’un deva olarak kullanılan bitkileri keşfettiği, tarımı ve sabanı icat etmiş olduğu söylenmektedir. Shen Nung, yabani bir çay yaprağıyla ateşi yelpazeleyerek içmek için su kaynatıyordu, rüzgarın esmesiyle çay yaprağı suyun içerisine düştü. İmparator, kaynamış suyla bitkinin karışımı hoş ve dinçleştirici bir içki olduğunun farkına varır ve çay içilmesi ile alakalı salık verir. Her ne kadar efsaneler Çin çay kültürünün başlangıcını imparator Shen Nung’a dayandırmış olsalar da yazılı kaynaklarda bunu doğrulayan hiçbir veriye ulaşılammıştır. (Çobanlı, Karakaya: 129)

Resim 9: ay bitkisi

Uzun bir yaşama sahip olan çay bitkisi doğada büyümeye bırakıldığı zaman bir ağaç görünümünü alır. Yapradığnı hiçbir zaman dökmeyen yeşil bir bitkidir. Yılın her mevsimin’de yaprağa sahiptir. Yeterli düzeyde ısı ve nemin bulunmuş olduğu yerlerde, mesela Kenya, Sumatra, Sri Lanka, Cava, ve Güney Hindistan’ da sene boyu filiz oluşumu sürer. Filiz dönemimde filizlerin çay bitkisinde devamlı oluşabilmesi için sıcaklığın yeterli ve yağmurun bolca yağması gerekir. Aksi hlde filiz döneminde bitki, beklenen filizi vermez, büyüme mühim seviyede geriler ve dolayısıyla ürün miktarı mühim seviyede düşer. ay bitkisinde filiz uçlarından taze olarak koparılan bir tomurcuk iki yaprakla, kalifiye çay üretiminde kullanılır. Genel kaide olarak çay rimi için filiz ucundan koparılmış iki yaprak ve bir tomurcuğun kullanılması önerilir ve istenir. Bunun nedeni çay bitkisinde geç yaprakta yaşlıya doğru gidildikçe kısaca yapraktaki kaliteyi etkileyen karakteristik maddelerin tomurcuk ve geç yaprakta birikmiş olmasıdır. (ayların Servisi, 2014: 3)

Türk ayı ve Kültürü

Çayın anavatanı Çin, Vietnam ve Burma arasında kalan bölgedir. Kimi kültürler ayı bir meşrubat olarak günlük yaşımlarında kullanmışlar, kimi kültürler de çayla beraber çay felsefesini de hayatlarına dahil ederek geliştirmişlerdir.

İlk ay biraz tıbbi, birazcıkta da keyifi olarak içilmiş, çay içerek zihni uyanık tutmak, bin bir derde ilaç olarak istifade etmek birincil amaç olmuştur. Çayın sıcak bir meşrubat olmasının dışında anlamlar yüklenmesi çay kültürünün oluşımlunda oldukça etkilidir. İlk başımlarda Çinliler, sonrasında Koreliler, MS 1 Oca 501 – MS 31 Ara 600 itibaren ise Japonlar; ay yapımı, sunumu ve içilmesi ile ilgili olarak geleneksel törenler geliştirmişlerdir. Dünyanın neredeyse bütün ülkelerinde değişik şekillerde çay içilmektedir. Dünya üzerinde yaygın olarak tüketilen ay Uzakdoğu kültürlerinde anlam kazanmakta ve geleneksel çay içme törenlerinde kullanılan seramik çaydanlıklar batı kültüründen farklılıklar göstermektedir. (Çobanlı, Karakaya: 12)

Türkiye Türkleri, ayı orta Asya'dan öğrenmelerine karşın ayı yetiştirip tüketmeye ancak 19. yy'da başlamışlardır. Çayın “Demlik” ismi verilen kaptta demlenmesi ve sıcak tutulması gibi bir tüketim şeklini ‘ay kültürü’ne katmışlardır. Ayrıca ince belli cam bardakta çay içme kültürü, Türkiye Türklerine özgü bir gelenektir. (Er: 160)

Resim 10: aydanlık

Çayın Türk kültüründeki yerini gösteren arkeolojik kalıntılara bakıldığında çayı ilk kullanan Türk kavminin Hunlar olduğu görülmektedir. Coğrafi konumlarının Çin'e yakın olması onların yeme-içme kültürlerinden etkilendiklerini anlaşılmaktadır. Özellikle MÖ 1. yüzyılın hemen başında bulunan, bronzdan yapılmış kapların içinde çay kalıntıları olmasına dayandırılmaktadır. Bu kalıntılar, Türklerin çay içme kültürüne dair en eski kanıtları olarak değerlendirilmektedir. (Çalışır, Türten, 2019: 59)

Siyah çay içimi Türk yaşam tarzı ve kültürünün ayrılmaz bir parçası olmuştur. Türk tarzı çay, toz kavrulmuş siyah çay ile demlenir ve ince belli olarak bilinen küçük bardaklarla sunulur. Türk usulü çay demlemede çaydanlık veya semaver ve demlik olarak iki ayrı kap kullanımı vardır. . Önce çaydanlıkta su kaynatılır bu sırada boş demlik su buharı ile ısıtılır. Çay konulan demliğe kaynamış su eklenir. Çaydanlığa su takviyesi yapılır sonra demlik çayın demlenmesi için çaydanlığın üzerinde bekletilir. Demlenme kısa tutulur çayın oksidasyonunu engellemek için. Aksi takdirde “bayat çay” tabir edilen acı ve sert dem elde edilir. Çayın demini açmak için çaydanlıktan kaynamış su ilave yapılır. İstenirse çaya şeker sonradan konulur. Az demli çay “açık çay” olarak tabir edilirken, dem oranı yükseldiğinde “koyu çay” denir. Ayrıca çayın ideal demlenme ve sıcak su oranını belirleyen ölçüt ise “tavşankanı” olarak adlandırılır. Tavşankanı ayarındaki çay, Türkiye’de çay üzerinde uzlaşmış ideallik ölçütüdür. (Güneş, 2012: 237)

Resim 11: ince belli bardakta çay

Seramik aydanlıklar ve Türklerde ay Kültürü

Ayrıca lkemizin hemen hemen her bölgesinde kullanılan semaver, özellikle niyet ve maksat bakımından farklı bir kültürdür. Toplumun karakterine, ekonomik, kültürel, durumuna ve damak zevklerine uygun olarak kullanılan çeşitli semaver türleri bulunmaktadır. Kökeni Türk olan semaverin anavatanı Buhara'dır. Buradan İnan, Rusya, Doğu ve Uzakdoğu Asya, Kafkasya, Anadolu ve dünyanın hemen her tarafına yayılmıştır. Özellikle Türklere mahsus misafir ağırlamalarında, akşam sohbetlerinde, pikniklerde, köy evlerinde, düğün ve dernekler de kullanılmaktadır. Özel törenlerde, saray ve köşklerde, av partilerinde, semaver ayı içildiği oldukça meşhurdur. (ay Servisi: 20)

Semaver 19. yüzyıldan itibaren Ortaasya'da yaygın olarak kullanılmaya başlanılmıştır. Ahmet Yesevi'den gelen mirasla çayın şifalı olduğuna inanıldığı gibi, semaverin de şifa dağıtıcısı olduğuna inanılır hale gelmiştir. İnsanlara bir hayat, muhabbet verici, dertlere deva olarak görülür. Semaverin şifa dağıttığına o kadar inanılırdı ki hamam çıkışında ve mevlitlerde insanları rahatlatmak için semaver kaynatılır ve çay içilirdi. Semaver edebiyatımızda da başlı başına bir yer tutmaktadır. Semaver şifahaneye benzetilmiştir. (Usta, 2014)

Resim 12: Semaver

Türkiye’de çay üretim miktarı resmî kayıtlarda 1879 yılına aittir. Fidan olarak dikilen çay bitkisinden ürün alabilmek için dört sene geçmesi, çay tohumundan ise ürün alabilmek için yaklaşık dört beş sene gerekmektedir. 1947’de Rize ilimizde ilk çay fabrikası işletmeye açılmıştır. Artvin’den Ordu’ya kadar olan bölgede, sahil ve sahilden 1000 metreye kadar yükseklikte olan yerlerde, büyük ölçüde çay fidanı yetiştirilmektedir. Ülkemizde çay üretiminde ilk sırada Rize ilimiz olup, onu Trabzon, Artvin, Giresun ve Ordu takip etmektedir. Türkiyede üretilen çayların %95’inden fazlası siyah çay olarak işlenip satışa sunulmaktadır. Türk çayları filiz, tomurcuk, üretim aşamasında üretilen çay çeşitlerinin karışımından oluşan harman çayları gibi çaylardan oluşur. 1930’lara kadar ülkemizde çay, yurt dışından ithal edilerek üretilmiştir. (Çay Servisi: 11)

Sonuç

Çayın ülkemize gelişi 1937 yıllarında olmuştur. Bu tarihten sonra, çay en çok tüketilen içecek haline gelmiştir. Çay kültürüne duyulan bu ilgi çaydanlıkların çeşitliliğini yüksek oranda etkilemiştir. Çay kültürüne ait, emzikli kapların devamı olan seramik çaydanlık formunun çeşitlendirilmeye müsait olduğu düşünülmektedir. Çalışmada ki örneklerde görüldüğü gibi, bir çaydanlık çok farklı şekillerde ve amaçlarda üretilebilir.

İşlevsel veya sanatsal seramik çaydanlık formu üzerinden sanatçı, her türlü mesaj verebilir, her türlü konu sanatçının anlatım aracı olabilmektedir. Şekil olarak seramik çaydanlıkların her dönemde onu bir ifade aracı olarak kullanan seramikçiler tarafınca geliştirilmiştir. Bu çalışma ile seramik çaydanlık formu, işlevsel ve işlevsel olmayan olarak ele alınmış, günümüz sanat anlayışı ile üretilen yönüyle değerlendirilmiştir.

Kaynakça

AYGÜN Sadettin , YILDIRIM Öznur ‘‘Renk, Dekor ve Form Açısından 20.yüzyılda Avrupa’da Üretilen Endüstriyel Seramik Çaydanlıklar’’ Sanat & Tasarım Dergisi.

Seramik Çaydanlıklar ve Türklerde Çay Kültürü

ANILANMERT Beril, ‘‘Çağdaş Tasarımda Sofra Seramiği’’Akademi Yayını:49, İstanbul,1976,

Brothwell, D. ve Brothwell, P. (1998) Food In Antiquity, The Johns Hopkins University Press.

ER, A. Cüneyt ‘‘Seramik Çaydanlık Formunun Kişisel Çalışmalar Üzerinden Değerlendirilmesi’’ Yedi: Sanat, Tasarım ve Bilim Dergisi, 2015, Sayı:13

ER, A. Cüneyt ‘‘Çağdaş Seramik Sanatında Çaydanlık’’ Uluslararası Eskişehir Pişmiş Toprak Sempozyumu, Bildiri, s:160

ÇOBANLI Zehra, DEMİR KARAKAYA Betül, ‘‘Çin Çay Kültüründe Yıxıng Çaydanlıklarının Yeri’’ 5. Uluslararası Eskişehir Pişmiş Toprak Sempozyumu, Bildiri, s:126

GÜNEŞ Serkan , ‘‘Türk Çay Kültürü ve Ürünleri’’ Milli Folklor, 2012

ÖZEN Ayşegül Türedi, ‘‘Ateşin Toprağa Hükmettiği Sanat’’, Anadolu

Sanat, Anadolu Üniversitesi G.S.F. Yayını,No:762, Eskişehir, Aralık 1993

TC Milli Eğitim Bakanlığı Yiyecek İçecek Hizmetleri ‘‘Çayların Servisi’’ Ankara, 2014

Türkçe Sözlük, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Ankara, 1988

CLARK, Garth, ‘‘The Artful Teapot’’, New York, 2001, 256 s.

ÇALIŞIR Gülsüm, TÜRKAL İhsan, TÜRTEN Burak , ‘‘Çay İçme Kültürünün Kişiler Arası İletişime Katkısı’’ Mavi Atlas, 2019,s,59

READ Herbert , ‘‘Sanat ve Endüstri’’ İstanbul.1973,s,100

YARDIMCI İsmail ve İbrahim Vefa İrdelp, ‘‘Günümüz Çini Sanatında Sgraffito Tekniği ve Uygulamaları’’, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 13 (Uşak, 2013)

USTA Kerim, ‘‘Kültürlere Göre Çay Hakkında Bilgiler’’2014

<http://yixing-teapots.net/1st-yixing-teapot.htmson>(25.12.2020)

Görsel Kaynakça

Resim 1: (Kaynak: <http://yixing-teapots.net/1st-yixing-teapot.htmson> ,25.12.2020)

Resim 2: YÜKSEL İsmet, ‘‘Endüstriyel Seramik Tasarımı ve Üretimi Sürecinde Problem Çözüm Odaklı Yaklaşımlar ‘‘ulakbilge, 2018,cilt 6, sayı 28. s.1250

Resim 3: CLARK, Garth, The Artful Teapot, New York, 2001, 256 s.

Resim 4: Fotoğraf Mediha Alkan ,fotoğraf arşivi

Resim 5: CLARK, Garth, The Artful Teapot, New York, 2001, 256 s.

Resim 6: Fotoğraf Mediha Alkan,fotoğraf arşivi

Resim 7: CLARK, Garth, The Artful Teapot, New York, 2001, 256 s.

Resim 8:Mediha Alkan, fotoğraf arşivi

Resim 9: [https://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%87ay_\(bitki\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%87ay_(bitki)) (20.12.2020)

Resim 10: <https://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%87aydan%C4%B1k> (20.21.2020)

Resim 11: <https://www.akademiktarihtr.com/cay/> (11.07.2021)

Resim 12: <https://tr.wikipedia.org/wiki/Semaver> (20.12.2020)